УДК 327(73:5-11):94(100)"1914/1918"
DOI: https://doi.org/10.12958/3083-7030-2026-1-56-62

Набока Олександр Вікторович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
snaboka9@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-1678-9475

Воронін Віктор Миколайович,
доктор історичних наук,
професор кафедри історії та археології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
hinst.lnu@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1467-9865

Михальський Ігор Сергійович,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії та археології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
csaf8385@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1027-596X

ТИХООКЕАНСЬКА СТРАТЕГІЯ США У СХІДНОАЗІЙСЬКОМУ РЕГІОНІ У 1914 – 1918 РР.

Злободенність теми дослідження зумовлена необхідністю глибшого осмислення процесів становлення глобальної ролі США у міжнародних відносинах на початку XX ст., зокрема в контексті формування їхньої тихоокеанської стратегії у Східноазійському регіоні. Ключовим у цьому контексті став час Першої світової війни (1914 – 1918), який став переломним етапом у трансформації світового порядку, що супроводжувався зміною балансу сил та посиленням конкуренції між провідними державами, зокрема США та Японією.

Важливим є також дослідження політики США щодо Китаю та принципу «відкритих дверей», який став ключовим інструментом забезпечення економічних і політичних інтересів Вашингтону у регіоні, у тому силі, і на сучасному етапі.

Сьогодні, коли регіон Східної Азії залишається одним із ключових центрів глобальної політики та економіки, вивчення історичного досвіду формування стратегій великих держав набуває особливої наукової та практичної значущості. Дослідження тихоокеанської стратегії США у 1914 – 1918 рр. дає можливість простежити закономірності формування зовнішньополітичних пріоритетів, механізми дипломатичного впливу та особливості реалізації національних інтересів у складних умовах глобального конфлікту.

Отже, актуальність теми статті визначається як нагальними потребами історичної науки, так і необхідністю використання історичного досвіду для аналізу сучасних міжнародних процесів.

Проблематика тихоокеанської стратегії США та їхньої політики у Східноазійському регіоні на початку XX ст. знайшла відображення у працях як зарубіжних, так і сучасних дослідників, які розглядають зазначені процеси крізь призму геополітичних, економічних і дипломатичних чинників.

Вагомий внесок у дослідження становлення зовнішньої політики США зробив американський історик Джордж Херрінг, який у праці *«From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relations since 1776» (*Herring, 2008*)* комплексно проаналізував еволюцію американської тихоокеанської стратегії у досліджуваний період. Автор розглядав період Першої світової війни як важливий етап переходу США до статусу глобальної держави, наголошуючи на зростанні їхньої активності у Східній Азії та формуванні засад тихоокеанської стратегії. Особливу увагу дослідник приділяв загостренню американо-японських відносин, зокрема у контексті висунення Токіо «Двадцяти однієї вимоги» до Пекіну, у 1915 р.

Значний інтерес становлять праці Волтера ЛаФебра, зокрема *«The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860 – 1898» (LaFeber, 1963)*, у яких науковець досліджував економічні передумови американської експансії. Вчений підкреслював, що саме економічні інтереси стали ключовим фактором формування зовнішньополітичного курсу США, включаючи їхню діяльність у Китаї та Тихоокеанському регіоні.

Важливий внесок у вивчення американо-японських відносин зробив Акіра Іріє у праці *«Pacific Estrangement: Japanese and American Expansion, 1897 – 1911» (Iriye, 1972)*. Дослідник аналізував витоки суперечностей між США і Японією, наголошуючи на поступовому переході від співпраці до суперництва, що стало визначальним чинником регіональної політики в подальший період.

При дослідженні американського східноазійського курсу використовувалися праці, присвячені японській зовнішній політиці у 1914 – 1918 рр. Зокрема, Сара С. М. Пейн у праці *«The Japanese Empire: Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War»* (Paine, 2017) розглядала стратегію Японії як цілісну систему, спрямовану на встановлення домінування у Східній Азії. Автор підкреслювала, що Перша світова війна створила сприятливі умови для реалізації японських експансивних планів у Тихоокеанському регіоні.

Водночас, незважаючи на наявність значної кількості праць, у сучасній історіографії недостатньо комплексно досліджено саме період 1914 – 1918 рр. як окремий етап формування тихоокеанської стратегії США. Більшість дослідників розглядає цей період у широкому контексті еволюції зовнішньої політики або американо-японських відносин, що зумовлює необхідність подальшого поглибленого аналізу.

Разом із тим, аналіз історіографії проблеми свідчить про значний науковий інтерес до теми, водночас залишаючи простір для подальших досліджень, спрямованих на уточнення особливостей тихоокеанської стратегії США у роки Першої світової війни.

Відповідно, метою статті є комплексне дослідження процесу формування та основних напрямів тихоокеанської стратегії США у Східноазійському регіоні в період Першої світової війни (1914 – 1918 рр.), а також визначення її впливу на трансформацію регіонального балансу сил, розвиток американо-японських відносин і політику США щодо Китаю.

Рубіж між новим та новітнім часом, на початку XX ст. став періодом активного становлення США як глобальної держави. Особливого значення набув Східноазійський регіон, де перетиналися ключові інтереси провідних світових держав. Перша світова війна суттєво змінила геополітичну ситуацію, зокрема, створивши нові можливості для розширення американського впливу в Тихоокеанському басейні. У цих умовах формування тихоокеанської стратегії США стало важливим чинником міжнародної політики.

На початку XX ст. США продовжували активно розширювати свою присутність у Тихоокеанському регіоні. Після Іспано-американської війни 1898 р. країна отримала контроль над

Філіппінами, Гуамом та зміцнила позиції на Гаваях. Це створило основу для формування подальшої довгострокової тихоокеанської політики.

Важливим елементом цієї стратегії стала ініційована у 1899 р. державним секретарем Д. Хеєм політика «відкритих дверей» у Китаї, яка передбачала забезпечення рівних економічних можливостей для всіх держав та збереження територіальної цілісності Китаю. США прагнули запобігти поділу тоді ще існуючої Цинської імперії на сфери впливу європейських держав і Японії.

З початком Першої світової війни увага провідних європейських держав була зосереджена на бойових діях у Європі, що послабило їхню активність у Східній Азії. Це створило сприятливі умови для посилення позицій США та Японії.

Японський уряд, скориставшись ситуацією, намагався розширити свій вплив у проголошеній у 1911 р. Китайській республіці, зокрема через «Двадцять одну вимогу» 1915 р. Цей документ уявляв собою комплекс територіальних та політичних вимог до Пекіну, які були об'єднані у певні групи:

Перша з них стосувалася китайської провінції Шаньдун, яка раніше була у зоні впливу кайзерівської Німеччини. Токіо вимагало передачі собі німецьких прав та контроль над залізницями та портами.

Друга група вимог стосувалася надання виключних прав над Південною Маньчжурією та Внутрішньою Монголією. Японці вимагали продовження оренди територій, розширення екстериторіальних прав японських громадян та повний економічний, фактично – напівколоніальний, контроль.

Третя група стосувалася вимог щодо контролю над Ханьєпінським металургійним комбінатом.

Четверта група вимог полягала у тому, що від Пекіну вимагалося заборонити іншим великим державам мати допуск на узбережжя Китаю.

Нарешті, *п'ята*, найрадикальніша, група політичних вимог стосувалася введення японських радників у китайський уряд, контроль над поліцією, вплив на освіту, контроль над стратегічними галузями. Це означало фактичне перетворення Китаю на протекторат Японії.

Попри затягування переговорів та апелювання до міжнародної спільноти, китайський республіканський уряд у травні 1915 р. прийняв більшість вимог, окрім найрадикальніших (Herring, 2008, с. 710).

Така політика Токіо викликала гостре занепокоєння США, які розглядали такі дії як загрозу принципу «відкритих дверей». Як відзначав американський вчений, дослідник американської тихоокеанської політики Г. Херрінг, «Двадцять одна вимога» стала переломним моментом у формуванні американо-японського суперництва (Herring, 2008, с. 711).

У відповідь США активізували дипломатичну діяльність, спрямовану на стримування японської експансії та підтримку суверенітету Китаю. 18 січня 1915 р., коли Японія передала вимоги Китаю, Вашингтон намагався активізувати свої дипломатичні ресурси для стримання японських апетитів. Наприкінці січня – на початку лютого 1915 р. США через дипломатичні канали (посольства в Токіо і Пекіні) висловили своє занепокоєння. У лютому 1915 р. – Державний департамент США, під керівництвом Вільяма Браяна, направив офіційні дипломатичні ноти, в яких підкреслювалася необхідність збереження територіальної цілісності Китаю та недопустимості порушення принципу «відкритих дверей». Разом із тим, нота Браяна не була різко конфронтаційною. Вона мала форму обережного дипломатичного застереження та була спрямована на стримування Японії без загострення відносин. Як відзначив В. Ле Фебр: «США діяли в рамках політики «відкритих дверей», але не мали важелів впливу, та дипломатичні кроки були радше символічними» (LaFeber, 1963, с. 192). Подібну думку відстоював і американський історик С. Пейн. Він, зокрема, відзначав, що «реакція США

на токійську «Двадцять одну вимогу» 1915 р. була обмеженою і неефективною, оскільки Вашингтон не мав достатніх інструментів для стримування японської експансії». На думку автора, «Японія скористалася умовами Першої світової війни та пасивністю великих держав, що дозволило їй значно посилити свої позиції в Китаї. Водночас, попри декларативну підтримку принципу «відкритих дверей», США не змогли реально вплинути на розвиток подій у регіоні» (Paine, 2017, с. 176).

Отже, у період 1914 – 1918 рр. відносини між США та Японією мали суперечливий характер. З одного боку, обидві держави формально входили до табору союзників у Першій світовій війні. З іншого боку, їхні інтереси в Східній Азії дедалі більше суперечили один одному.

Насамперед, Вашингтон прагнув обмежити вплив Японії та не допустити її домінування в регіоні. Важливим кроком у цьому напрямі стала дипломатична угода 1917 р. (угода Лансінг-Ісії), яка визнавала «особливі інтереси» Японії в Китаї, але водночас підтверджувала принцип «відкритих дверей». Ця угода відображала компромісний характер американської політики. Вона була укладена 2 листопада 1917 р. між державним секретарем США Робертом Лансінкгом та та спеціальним представником Японії Ісії Кікуджиро.

Договір був спробою врегулювання суперечностей між США і Японією щодо їхніх інтересів у Китаї. В її основі лежав компроміс між принципами американської політики «відкритих дверей» і прагненням Японії закріпити свої позиції у Східній Азії. Зокрема, США визнавали «особливі інтереси» Японії в Китаї, що пояснювалися географічною близькістю та економічною активністю Японії в регіоні. Водночас обидві сторони формально підтверджували прихильність принципам політики «відкритих дверей», які передбачали збереження територіальної цілісності Китаю та рівні можливості для торгівлі всіх держав (Iriye, 1972, с. 142).

Як зазначає Г. Херрінг, угода Лансінга-Ісії відображала суперечливість американської політики, оскільки, з одного боку, вона підтверджувала традиційні принципи США щодо Китаю, а з іншого – фактично визнавала зростання японського впливу в регіоні. Подібної точки зору дотримується А. Іріє, який підкреслював, що угода «стала проявом прагматичного компромісу, продиктованого умовами воєнного часу та необхідністю уникнення відкритого конфлікту між двома державами» (Herring, 2008, с. 388).

Водночас низка дослідників вказує на обмежений характер цієї угоди. Так, С. Пейн наголошувала, що документ «не вирішував основних суперечностей між США і Японією, а лише тимчасово їх згладжував, залишаючи відкритим питання про майбутній баланс сил у Східній Азії. Фактично угода легітимізувала японські позиції в Китаї, що суперечило довгостроковим інтересам США» (Paine, 2017, с. 119).

Отже, угода Лансінга–Ісії 1917 р. стала важливим елементом тихоокеанської стратегії США, відображаючи перехід від принципової політики до прагматичної дипломатії. Вона засвідчила обмеженість можливостей США у регіоні в умовах глобального конфлікту та водночас заклала підґрунтя для подальшого загострення американо-японських відносин у міжвоєнний період.

Отже, Китай залишався ключовим елементом тихоокеанської стратегії США. Американська політика була спрямована на підтримку політичної стабільності та економічного розвитку Китаю, що відповідало інтересам американського бізнесу.

Як зазначає George C. Herring, у цей період Сполучені Штати почали переходити від пасивного дотримання принципу «відкритих дверей» до більш активної дипломатичної діяльності, спрямованої на збереження балансу сил у регіоні (Herring, 2008, с. 387).

Водночас, як підкреслює Akira Iriye, американська активність у Китаї була обмежена низкою факторів, зокрема відсутністю достатніх військово-політичних ресурсів і необхідністю враховувати союзницькі відносини з Японією у контексті війни. Це зумовило обережний характер американської політики, яка поєднувала принциповість у деклараціях із прагматизмом у практичних діях *(Iriye, 1972)*.

Значну роль у посиленні американської присутності відіграв економічний чинник. США намагалися розширити свою участь у фінансових та інвестиційних проєктах у Китаї, а також зміцнити торговельні позиції. Як зазначає Walter LaFeber, економічні інтереси залишалися ключовим рушієм американської політики, визначаючи її довгострокову спрямованість *(LaFeber, 1963)*.

Таким чином, у 1914 – 1918 рр. політика США у Китаї зазнала помітної еволюції: від переважно декларативної до більш активної, хоча й обмеженої у своїх можливостях. США намагалися зміцнити свої позиції у регіоні, використовуючи дипломатичні та економічні інструменти, однак не змогли повною мірою протидіяти зростанню японського впливу.

Вашингтон виступав проти надмірного посилення Японії та інших держав у Китаї, намагаючись зберегти рівновагу сил. Водночас можливості впливу США були обмеженими через внутрішню нестабільність у Китаї та відсутність військової присутності, співмірної з японською.

Отже, у роки Першої світової війни тихоокеанська стратегія США стала важливою складовою їхньої зовнішньої політики. Вона відображала прагнення США утвердитися як глобальна держава та захистити свої економічні інтереси.

Попри обмеженість ресурсів і необхідність зосередження на європейському театрі війни, США змогли зберегти активну роль у Східній Азії. Це стало підґрунтям для подальшого посилення американського впливу в регіоні у міжвоєнний період.

Тихоокеанська стратегія США у Східноазійському регіоні в 1914–1918 рр. формувалася під впливом глобальних змін, спричинених Першою світовою війною. Основними її елементами були підтримка політики «відкритих дверей», стримування японської експансії та збереження балансу сил у регіоні.

Незважаючи на обмежені можливості прямого впливу, США змогли закласти основи своєї довгострокової присутності у Східній Азії. Водночас суперечності з Японією та нестабільність у Китаї визначили складний характер регіональної політики США.

Список використаної літератури

1. Iriye A. Pacific Estrangement: Japanese and American Expansion, 1897–1911. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1972. 334 p.

2. Herring G. C. From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relations since 1776. New York : Oxford University Press, 2008. 1035 p. DOI: https://doi.org/10.1093/oso/9780195078220.001.0001

3. LaFeber W. The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860–1898. Ithaca (NY) : Cornell University Press, 1963. 417 p.

4. Paine S. C. M. The Japanese Empire: Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 382 p. DOI: https://doi.org/10.1017/9780511997662

References

1. Iriye, A. (1972). Pacific estrangement: Japanese and American expansion, 1897–1911. Cambridge (MA): Harvard University Press [in English].

2. Herring, G. C. (2008). From colony to superpower: U.S. foreign relations since 1776. New York: Oxford University Press. DOI: https://doi.org/10.1093/oso/9780195078220.001.0001 [in English].

3. LaFeber, W. (1963). The new empire: An interpretation of American expansion, 1860–1898. Ithaca (NY): Cornell University Press [in English].

4. Paine, S. C. M. (2017). The Japanese empire: Grand strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: https://doi.org/10.1017/9780511997662 [in English].

Набока О. В., Воронін В. М., Михальський І. С. Тихоокеанська стратегія США у Східноазійському регіоні у 1914 – 1918 рр.

У статті здійснено комплексний аналіз тихоокеанської стратегії США у Східноазійському регіоні в період Першої світової війни (1914 – 1918 рр.). Розглянуто передумови формування американської політики в Тихоокеанському басейні, її та посилення економічних інтересів США у регіоні. Особливу увагу приділено реалізації принципу «відкритих дверей» у Китаї як ключового елементу зовнішньополітичної стратегії Вашингтона.

Проаналізовано геополітичні зміни, спричинені Першою світовою війною, які створили сприятливі умови для посилення впливу США та Японії у Східній Азії. Визначено особливості американо-японських відносин, що мали суперечливий характер і поєднували елементи співпраці та конкуренції. Значну увагу приділено аналізу «Двадцяти однієї вимоги» Японії до Китаю 1915 р. як чинника загострення міжнародної ситуації та каталізатора дипломатичної активності США.

Досліджено реакцію американської дипломатії на японську експансію, зокрема діяльність Державного департаменту та зміст дипломатичних нот, спрямованих на захист територіальної цілісності Китаю. Окремо розглянуто угоду Лансінга-Ісії 1917 р. як спробу врегулювання суперечностей між США та Японією та приклад компромісної політики в умовах глобального конфлікту.

З'ясовано, що тихоокеанська стратегія США у 1914 – 1918 рр. характеризувалася поєднанням декларативної прихильності принципу «відкритих дверей» із прагматичними дипломатичними діями, спрямованими на стримування японського впливу та збереження балансу сил у регіоні. Встановлено, що попри обмежені можливості прямого впливу, США змогли закласти підґрунтя для подальшого посилення своєї ролі у Східній Азії у міжвоєнний період.

Ключові слова: США, Східна Азія, Тихоокеанський регіон, Перша світова війна, зовнішня політика, тихоокеанська стратегія, Китай, Японія, політика «відкритих дверей», американо-японські відносини, геополітика.

Naboka O. V., Voronin V. M., Mykhalskyi I. S. The U.S. Pacific strategy in the East Asian region in 1914 – 1918

The article provides a comprehensive analysis of the U.S. Pacific strategy in the East Asian region during the First World War (1914–1918). It examines the prerequisites for the formation of American policy in the Pacific basin and the strengthening of U.S. economic interests in the region. Particular attention is paid to the implementation of the "Open Door" policy in China as a key element of Washington's foreign policy strategy.

The study analyzes the geopolitical changes caused by the First World War, which created favorable conditions for the expansion of influence by the United States and Japan in East Asia. The specific features of U.S.-Japanese relations are identified as complex and contradictory, combining elements of both cooperation and competition. Considerable attention is devoted to the analysis of Japan's Twenty-One Demands to China in 1915 as a factor in escalating international tensions and as a catalyst for increased U.S. diplomatic activity.

The reaction of American diplomacy to Japanese expansion is examined, particularly the activities of the U.S. Department of State and the content of diplomatic notes aimed at protecting China's territorial integrity. Special attention is given to the Lansing–Ishii Agreement of 1917 as an attempt to resolve contradictions between the United States and Japan and as an example of a compromise policy in the context of global conflict.

It is concluded that the U.S. Pacific strategy in 1914–1918 was characterized by a combination of a declarative commitment to the "Open Door" principle and pragmatic diplomatic actions aimed at

containing Japanese influence and maintaining the balance of power in the region. Despite limited opportunities for direct influence, the United States managed to lay the groundwork for strengthening its role in East Asia during the interwar period.

Key words: United States, East Asia, Pacific region, First World War, foreign policy, Pacific strategy, China, Japan, Open Door policy, U.S.-Japanese relations, geopolitics.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 06.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026